

2020-09-28

Remissyttrande

Diarienummer: **N2020/01752/JL**

Näringsdepartementet

n.remissvar@regeringskansliet.se

n.strategisk.plan@regeringskansliet.se

Yttrande över Promemoria om behovsanalys i den strategiska planen för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige

Sveriges Jordägareförbund (härefter Förbundet) har inbjudits att yttra sig över, Promemoria om behovsanalys i den strategiska planen för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige, diarienummer: N2020/01752/JL och önskar framföra följande ståndpunkter.

Inledning

Förbundets medlemmar äger och förvaltar över en miljon hektar mark och vatten i Sverige. Brukandet av dessa naturtillgångar har bedrivits långsiktigt i generationer och skapat det landskap och de biologiska värden som samhällets intressen är angelägna att bevara och främja. Förbundet vill, med bakgrund av det, inledningsvis påtala behovet av ökat förtroende för markägarens och primärproducenterna vilja och ambition att förvalta mark och vatten utifrån ett långsiktigt och hållbart perspektiv. Detta är inte nytt för oss, vi har gjort det länge, men den politiska styrningen med ett detaljerat regelverk i jordbruket har under de senaste decennierna centraliserats och försvårar ett konkurrenskraftigt brukande.

Markförvaltning måste ses utifrån en större helhet och inte fragmenterat uppdelat i små enheter. Det är därför viktigt att regelverket kring CAP utformas med målstyrning och inte enskilt avgränsade åtgärder. Inom ramen för begreppet, *private conservation management*, finns det många goda exempel på lokala samsamarbetsåtgärder som långsiktigt främjar hela landskapet och bidrar till ett hållbart nyttjande av naturtillgångarna. CAP ska vara vägledande mot gemensamma mål, men den strategiska planen måste utformas med större valfrihet om hur vi når dom.

Hur markanvändningen bedrivs spelar stor roll för påverkan på klimat och miljö. Det finns en stor potential för jordbruket att bidra till minskad klimatpåverkan och kan med stöd och utveckling bli energieutralt. Men det är viktigt att se potentialen i den totala markanvändningen och på det viset nå uppsatta klimatmål snabbare. Det speglar behovet att se förvaltningen utifrån en större helhet och inte fragmenterat och markägaren måste åter ges förtroende, rådighet och inflytande över dessa processer.

Generella synpunkter

Arbetsprocess

Processen för nya CAP är presenterad i behovsanalysen. Efter behovsanalysen kommer arbetet med åtgärder och budget, sen mål och indikatorer och avslutningsvis genomförande. I skrivande stund är budgeten redan beslutad i EU. Förbundet ser behov av att det i det fortsatta arbetet sätts realistiska nationella målsättningar i linje med budgetutrymmet med de målsättningar som är satta i strategin *"Från jord till bord"*. Det behöver tydliggöras hur målen ska i detalj efterlevas på EU nivå, samt hur våra nationella mål kan anpassas och integreras i CAP.

Målkonflikter

Inom ramen för *"Den gröna given"* finns en rad strategier, handlingsplaner samt förslag på åtgärder som sträcker sig över flera sektorer. En del av dessa strategier omfattar åtgärder och målsättningar som i högsta grad berör jordbruket och livsmedelsproduktionen.

Förbundet ser positivt på en högre hållbarhetsaspekt och ökad djurvälstånd i den europeiska livsmedelsproduktionen, men ser utmaningar med de detaljerade målsättningar som fastställts på central och politisk nivå. I *"strategin Från jord till bord"* (FJTB) sätts flera mål samt i handlingsplanen medföljande lagförslag som kommer begränsa samt fördyra primärproduktionen av livsmedel. I *"strategin för biologisk mångfald"* (SFBM) hänvisas till flera av målen i FJTB, men utöver dessa finns ytterligare målsättningar för att skydda och återställa natur som kommer att påverka och begränsa möjligheten att producera livsmedel.

Det måste i detalj fastställas hur dessa målsättningar ska nås inom EU innan det är möjligt att integrera dessa i den strategiska planen.

Den *nationella livsmedelsstrategin* och Den *sammanhållna landsbygdspolitiken* har, till skillnad från FJTB ett tydligt tillväxtfokus för näringen och måste vara vägledande i utformningen av CAP. Förbundet ser stora utmaningar med efterlevnad av ökad central målstyrning i kombination med minskad budget samtidigt som produktionen förväntas öka. Det är viktigt att dessa målkonflikter lyfts i det fortsatta arbetet med den strategiska planen och vad som bedöms är möjligt att uppnå inom ramen för *"Den gröna given"*.

De regionala produktionsförutsättningarna är mycket varierande inom Sverige. Det måste därför finnas utrymme att regionalisera delar av målsättningen inom den strategiska planen för att säkra den regionala konkurrenskraften.

Primärproduktionen blir måltavla för omställningen

Förbundet tror på en ökad omställning till en hållbar livsmedelproduktion utifrån marknadens efterfrågan. Centralt styrda målsättningar som ska nås med lagändringar skapar varken förmåga eller vilja till omställning mot en långsiktigt hållbar livsmedelsproduktion.

Primärproduktionen är den svaga länken i livsmedelskedjan avseende lönsamheten. Då många av de satta målsättningarna inom *FJTB* riktas mot denna sektor är det avgörande att utarbeta främjande ekonomiskt incitament och styrning genom hela livsmedelkedjan som ger primärproduktionen bättre konkurrenskraft mot andra delar av kedjan.

Behov av förenklingar

Behovet av förenklingar i kommande programperiod är något som lyfts genomgående och det är glädjande att se att behovet betonas i promemorian. Att kritiskt konstatera bristerna i den nuvarande programperioden har gjorts i förarbetet, bland annat i SWOT-analysen och är viktiga erfarenheter att ta med sig i utformandet av nästa. Det är dock avgörande att regeringen är beredd att vidta konkreta åtgärder, ändra inriktning och införa faktiska ändringar som främjar de ekonomiska incitamenten för en ökad livsmedelsproduktion samt minskar den administrationen bördan, både för myndigheter och brukare.

De kommer att krävas stora omställningar och förändringar, både det administrativa datasystemet, omfattning på regelverk och utformning av villkor för stöd. De flesta brister och behov är redan lyfta och ingår i behovsanalysens bilaga 1, men det krävs nu konkretisering av åtgärder och villkor som bidrar till förenkling. Det bör exempelvis införas färre åtgärder samt enklare och robustare datasystem för både myndigheter och brukare. Framtagandet av konkreta åtgärder inom nästa programperiod bör ske i nära dialog med företrädare för näringen.

Det är av kommissionen uttalat att kommande programperiod måste präglas av målstyrning i högre grad än tidigare. Det är viktigt att den strategiska planen präglas av detta och att utförandet av nästa programperiod bygger på ett målstyrt och tillitsbaserat genomförande.

Tillit

Regeringen måste praktisera tillitsbaserad ledning och styrning av regelverket i nästa programperiod. Myndigheternas administration måste minska och förenklas. Under nuvarande programperiod kostar varje utbetald krona dubbelt så mycket som i föregående och det omfattar endast myndigheternas hantering. Det måste vara lätt att göra rätt och medlen ska nå företagen i tid.

Färre och breda stödåtgärder når lättare avsedda mål, inte tvärtom. Jordbruk är en platsbunden produktion som bedrivits i generationer, inte sällan av samma ägarfamilj. Det är självreglerande att bedriva en långsiktigt hållbar produktion och den strategiska planen måste utformas därefter med ökat förtroende och minskad central styrning. Regelverket måste gå från kontrollerande till främjande.

Nationell medfinansiering

Avgörande för att nå målen i CAP samt den nationella livsmedelsstrategin är att den nationella medfinansieringen till jordbrukspolitiken ökas och dels kompenserar de minskade

anslagen från EU, dels tillför direkta medel inom CAP och andra stimulerande åtgärder för att öka lönsamheten och konkurrenskraften i det svenska jordbruket.

Takbelopp, kopplade stöd och aktiv lantbrukare

Förbundet anser att det är viktigt att Sverige arbetar mot införandet av takbelopp. Införs takbelopp inom EU, är det avgörande att införande blir frivilligt för medlemsländerna och att takbelopp inte införs i Sverige. Ett takbelopp skulle medföra försämrad konkurrenskraft och skapa obalans i förutsättningar för produktionen.

För att få en balanserad och marknadsstyrd produktion av livsmedel är det viktigt att inte stöden är kopplade till en viss produktionsform utan frikopplade.

Viktigt att inte villkoret "*aktiv lantbrukare*" införs i kommande programperiod. Det innebär extra administration för både jordbruket och myndigheter.

Covid-19

Promemorian berör inte Covid-19 och den påverkan som pandemin har haft och kan komma att ha på näringen. Mycket av förarbetet till den strategiska planen skedde innan utbrottet av pandemin och det är därför förståeligt. Men med anledning av den erfarenhet som pandemin har bidragit till är det viktigt att det fortsatta arbetet tar hänsyn till det och applicerar åtgärder som innefattar robusta och hållbara aspekter utifrån ett beredskapsperspektiv. Det är viktigt att med riktade insatser i kommande programperiod främja utarbetandet av modeller som vid en liknande samhällsstörning kan säkra livsmedelsförsörjningen. Fokus bör läggas på arbetskraft, försörjning av insatsvaror och energi samt distribution och lager.

Synpunkter kopplat till målsättningarna

Allmänt mål 1. Främja en smart, motståndskraftig och diversifierad jordbrukssektor som säkerställer livsmedelstryggheten.

Förbundet anser att det är inom detta allmänna och de tre underliggande målen som förutsättningarna skapas för att kunna uppfylla ambitionerna inom CAP:s målstruktur. De tre särskilda målen är väl formulerade och bör ha högsta prioritet.

Det svenska jordbruket måste stärka konkurrenskraften, öka innovationsgraden och teknikutvecklingen. För att nå dit krävs regelförenklingar samt att berörda myndigheter utför sitt tillsynsarbete utifrån en rådgivande och främjande roll mot näringen. Här krävs ett omfattande arbete, med ett nytt kulturskapande hos berörda myndigheter som måste ske i nära samverkan med näringen.

I behovsanalysen framgår att skatter och generella regler för jordbruket hanteras utanför CAP. Det är korrekt, men främjande insatser för jordbruket måste ses i en helhet och inte i stuprör.

De insatser som kan göras inom ramen av CAP görs där, men regeringen måste även se över regelverk, införande av skattesubventioner och nationella stöd utanför ramen av CAP som kan främja jordbruket och primärproduktionen.

Särskilt mål 1. Stödja jordbruksinkomster som det går att leva på och jordbrukets motståndskraft i unionen för att förbättra livsmedelstryggheten.

Pelare 1 och gårdsstöden är ryggraden för att säkra inkomststödet till jordbruket. Det ska vara ett enkelt och tydligt regelverk som är baserat på tillit med få åtgärder och stödformer. Jordbruksföretagens affärsmässighet lyfts och är viktigt att utveckla med kompetenshöjande insatser i primärproduktionen och bedriva tillämpad forskning, både inom och utanför CAP.

Att se över regelverket som omfattar exploatering av åkermark bör vid sidan av CAP vara en prioriterad fråga för att långsiktigt säkra tillgången på jordbruksmark.

Särskilt mål 2. Öka marknadsorienteringen och konkurrenskraften, med ett större fokus på forskning, teknik och digitalisering.

Detta är avgörande för det svenska jordbrukets utveckling i konkurrens med andra länder samt utifrån den långsiktiga hållbarhetsaspekten. När ansatser och medel till forskning, teknik och digitalisering avsätts måste dessa i högre grad utformas med villkor som säkrar direkt koppling till näringen och det operativa jordbruket. Alldeles för mycket resurser försvinner till myndigheters administration och når inte avsedd effekt. Öka samarbetet inom området med internationella aktörer.

Särskilt mål 3. Förbättra jordbrukarnas position i värdekedjan.

Statligt samordnande insatser av konsumentupplysning behövs för att öka kunskapen om mervärdet av att köpa svenskt livsmedel. Det är särskilt angeläget med anledning av Covid-19 och de erfarenheter som samlats under pandemin. Insatser inom offentlig upphandling krävs för att öka andelen svensk mat i det offentliga köket.

Allmänt mål 2. Stärka miljövard och klimatåtgärder och bidra till unionens miljö- och klimatrelaterade mål.

Förbundet vill ännu en gång uppmärksamma de målkonflikter och utmaningar vi ser med de centralt satta målen *FJTB* och den faktiska produktionsomställningen. Viktigt att det tydliggörs och fastställs hur målsättningarna som är satta inom ramen för "*Den gröna given*" ska efterlevas, både på EU-nivå och nationell, innan de kan appliceras inom CAP.

För att nå de underliggande målen krävs omfattande samhällsinsatser för att främja etablering av tex lokala biogasanläggningar, hantering av mellangrödor samt högre utnyttjande av jordbrukets sidoströmmar.

Särskilt mål 4. Bidra till begränsning av och anpassning till klimatförändringar samt till hållbar energi.

Målet kopplar till vilka insatser som avsätts främst i pelare 2, inom särskilt mål 2, men även nationella insatser utanför CAP. Både avseende faktiska investeringsstöd samt kompetensutveckling, såsom tex Klimatklivet.

Prioritera ett centralt och nationellt utvecklingsarbete för koordinering av jordbrukets data i kombination med framtida klimatscenarion för att skapa kunskap och förutsägbarhet till robusta beslutsunderlag för insatser inom jordbruket i ett föränderligt klimat.

Särskilt mål 5. Främja hållbar utveckling och effektiv förvaltning av naturresurser som vatten, mark och luft.

Fortsatt arbeta med innovation inom odlingstekniker, utveckling av grödor och optimering av odlingsresurser för att minska markanvändningens påverkan på miljön. Beakta jordbrukets positiva påverkan till energi- och miljökalkyler i högre grad och att jordbrukets syfte inte är valbart, utan livsnödvändig produktion av livsmedel och energi.

Behov av att öka kännedomen kring icke konventionella odlingsteknikers sammantagna miljöpåverkan och förmåga att långsiktigt producera hållbart livsmedel i efterfrågade volymer.

Införa ökade incitament som främjar lokal samverkan för att öka jordhälsan samt minska markanvändningens negativa miljöpåverkan.

Särskilt mål 6. Bidra till att skydda den biologiska mångfalden, stärka ekosystemtjänster samt bevara livsmiljöer och landskap.

Främjande lönsamhetsskapande incitament för djurhållning är en förutsättning för att bidra till efterlevnad av särskilt mål 6. Förenklad utformning av gårdstöden är avgörande för att bevara och öka den biologiska mångfalden. Inom nuvarande programperiod har stor del av medlen avsatta för att främja den biologiska mångfalden upparbetas av myndigheternas utformning av åtgärds- och restaureringsplaner, enskilda projekt, rådgivning samt tillsyn.

Detta bör slopas och ersättas med en förtroendebaserad förvaltning. Högre ersättning för betande djur i landskapet, ger fler djur i landskapet och den biologiska mångfalden kommer på köpet! Lönsamheten är den effektivaste målstyrningen, vilket bör vara CAP:s ledord.

Inom CAP krävs ett ökat förtroende för jordbrukets kompetens och långsiktiga förvaltning som skapat dagens kulturlandskap och förutsättningar för den biologiska mångfalden.

Animalieproduktionen bidrar på många sätt till en ökad biologisk mångfald och klimatnytta vilket bör lyftas fram i högre grad. Det ger en ökad vallodling vilket är positivt för kolinlagring samt gynnar pollinerande insekter.

Behov av insatser för högre andel svenskt kött till offentligt kök samt främjande insatser för logistik och distributionslösningar avseende avel, slakt och djurhälsa. Till detta hör även

insatser utanför CAP som att tex den nationella förvaltningen av stora rovdjur inte försvårar tamdjurshållningen.

Allmänt mål 3. Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.

Samhällets krav på anpassning av jordbruket fördyrar livsmedelsproduktionen och kompensationen för omställningen måste ses utifrån en beredskaps- och folkhälsoaspekt. Det kräver att regeringen ser medfinansieringen till den nationella jordbrukspolitiken i en större helhet än tidigare och breddar ansatsen i budgeten.

Möjligheten till lönsamhet inom jordbruket är grunden till företagande och boende på landsbygden. Regeringen måste med insatser öka attraktionskraften för landsbygden och förbättra möjligheterna till boende avseende infrastruktur samt offentlig- och kommersiell service. Detta kan inte enbart göra genom lokala initiativ på gräsrotsnivå utan måste ske i kombination med omfattande centrala insatser. En annan förutsättning är att staten ger stöd och stimulans till kommunernas prioritering och utveckling av landsbygden.

Särskilt mål 7. Locka och understödja unga jordbrukare och underlätta affärsutveckling i landsbygdsområden.

Många av de viktiga aspekter som kan leda till att nå det uttalade målet är redan lyfta, dock är det viktigt att det skapas breda utbildningsprogram anpassade till näringen som kan attrahera unga, kvinnor och män.

Det krävs även insatser som specifikt underlättar och möjliggör att fler unga kan starta företagande inom primärproduktionen som tex, underlättande av generationsskiften.

Att stärka jordbruksföretagens affärsmässighet, med ett hållbarhetsperspektiv, är särskilt angeläget och återigen är det viktigt att tillsammans med näringen inventera företagens behov så att insatserna möter efterfrågan. Insatser för att hitta modeller som kan leda till ökad extern investeringsvilja i jordbruket behövs för att underlätta utvecklingen.

För att skapa förutsägbarhet och kontinuitet som främjar investeringsvilja samt långsiktigt ägande och brukande, på både egen och upplåten mark, måste en översyn av arrendelagstiftningen ske vid sidan av CAP.

Särskilt mål 8. Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

En förutsättning för att bedriva ett uthålligt landsbygdsföretagande och effektivt brukande av de agrara näringarna är att se landsbygdens markförvaltning i en helhet. Äganderätten och rådigheten över insatser och åtgärder på den egna fastigheten måste beaktas och är det främsta incitamentet för att långsiktigt kunna bedriva ett jord- och skogsbruk för fortsatta generationer.

Intrång på ägande och brukande, införande av omfattande skydd av markområden samt ökad byråkrati leder till minskad förmåga och vilja att producera livsmedel. Därför är regelverkets utformning och myndigheternas förmåga att bedriva tillsyn och kontroll lika avgörande för den svenska livsmedelsproduktionens konkurrenskraft som nivåer och villkor av den ekonomiska ersättningen inom CAP.

Särskilt mål 9. Se till att EU:s jordbruk svarar bättre på samhällets krav på livsmedel och hälsa, inbegripet säkra och näringsrika livsmedel som producerats på ett hållbart sätt, matsvinn samt djurskydd.

Ökade krav i jordbruket leder till högre produktionskostnader. En del av kostnadsökningen kan kompenseras inom CAP, men ökad kännedom om mervärdet av en stark inhemsk livsmedelsproduktion hos konsumentledet kan öka betalviljan vilket är en förutsättning för att inte importen ökar och riskera underbygga CAP:s målsättning. Marknaden kan inte ensam ansvara för en kompetenshöjning av konsumentledet och behöver stöd i det arbetet.

Det offentliga köket ska vara vägledande och servera svenskt livsmedel i största möjligaste mån. Det är viktigt utifrån att stärka Sverige utifrån ett beredskapsperspektiv samt ger ett viktigt signalvärde till hela samhället.

Sveriges Jordägareförbund

Anders Grahn
Generalsekreterare

Niels Treschow
Ordf. Jordbrukskommittén

Sveriges Jordägareförbund (SJF) representerar större privata markegendomarna i Sverige. Förbundets medlemmar skapar nytta för människor och miljö genom ett långsiktigt förvaltande av förnyelsebara naturresurser. Vi erbjuder ett helhetsperspektiv på modernt landsbygdsföretagande eftersom våra medlemmar ofta bedriver lant-, skogs- och vattenbruk i större skala på samma fastighet. Genom stärkt landsbygdsföretagande och äganderätt vill vi utveckla näringslivet på den svenska landsbygden.